

آسیب‌شناسی گفتمان آمایش در ایران

(چرا آمایش در ایران به گفتمان تبدیل نشده است؟)

حسین آرامی^۱

چکیده

از ابتدای دهه ۵۰ هجری شمسی که اصطلاح آمایش سرزمین در ادبیات برنامه‌ریزی ایران مطرح شد، علی‌رغم گذشت بیش از نیم قرن تاکنون مقوله آمایش نه در سطح نظام تصمیم‌گیری و اجرا و نه در حوزه عمومی تبدیل به گفتمان نشده است. از این رو علی‌رغم ضرورت و اهمیت هیچ‌گاه مطالبه عمومی در زمینه آمایش سرزمین شکل نگرفته و حتی متأسفانه در حوزه‌های تخصصی نیز مطالبه توجه به رویکرد آمایشی، تقنین قوانین لازم و جریان پیدا کردن تدابیر اجرایی ذیل راهبردهای آمایشی ابراز نشده است. بنابراین در طول این نیم قرن فراز و فرودهای بسیاری در رابطه با آمایش سرزمین و نهادهای مرتبط مشاهده شده است؛ به گونه‌ای که توقف رویکرد آمایشی و تعطیلی نهادهای مرتبط هیچ انتقادی را برنمی‌تابد و توجه به راهبردها و تدوین سیاست‌ها بیشتر معطوف به سلیقه و خواست برخی مدیران و کارشناسان بوده است و نه در پاسخ به مطالبه‌ای عام یا خاص. توجه به ریشه‌های این وضعیت و آسیب‌شناسی و شناخت عوامل فرهنگی، مدیریتی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی دخیل در آن می‌تواند به رقم زدن فضای مطلوب و بسط و تعمیق گفتمان آمایشی به عنوان یک خرده گفتمان ذیل گفتمان پیشرفت در سپهر عمومی و در نظام برنامه‌ریزی بینجامد. شناسایی گره‌های موجود در مسیر گفتمان شدن رویکرد آمایش سرزمین و ارائه راهبردها و سیاست‌ها برای شکل‌گیری، بسط و تقویت گفتمان آمایشی در ایران و نهایتاً ارائه پیشنهادها مشخص برای رعایت الزامات آمایش سرزمین در اجرای تدابیر سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت هدف این مقاله است.

واژگان کلیدی: آمایش، گفتمان، گفتمان آمایشی، پیشرفت، نظام برنامه‌ریزی، حوزه عمومی، مطالبه.

از نیمه دوم دهه ی چهل شمسی، پس از اجرای سه برنامه عمرانی و تحولات صورت گرفته در روند اقتصادی کشور و تمرکز سرمایه گذاری ها در تهران، که مساله ضرورت توزیع جریان رشد و تولید ثروت در نقاط دیگر سرزمین و کنترل افزایش جمعیت تهران مطرح گردید تا به امروز، در مقاطع مختلف زمانی مساله آمایش سرزمین و بهره وری بهینه از آن مطرح گردیده و در برخی زمان ها اقداماتی نیز تحت همین عنوان آشنای آمایش سرزمین یا با عناوین دیگر انجام گرفته است ولی به دلایل گوناگون اولاً توجه به مقوله آمایش سرزمین در نظام برنامه ریزی و مدیریت توسعه کشور استمرار نداشته و ثانیاً نظام متصلب بخشی - اقتصادی برنامه ریزی هیچگاه اجازه ابراز وجود و طرح جدی رویکرد آمایشی را نداده و لذا آمایش در مواقع توجه نیز محترم ولی در حاشیه روند توسعه کشور مانده است. شگفت اینکه همیشه آمایش با وصفی که به اجمال اشاره شد، در معرض اتهام ناکارآمدی، غربی بودن و حرف درمانی صرف بوده و می باشد

۱. دبیر اندیشکده آمایش بنیادین مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، arami@mporg.ir.